Vesa Vihriälä 26.4.2022

Pyydetty lausunto turvallisuusympäristön muutosta koskevasta selonteosta

Selonteossa on käsitelty laajasti Suomen toimintaympäristön muutosta Venäjän Ukrainaan aloittaman hyökkäyssodan ja sen taustalla olevien Venäjän geopoliittisten tavoitteiden esille nousun seurauksena. Tarkastelen kokonaisuuteen liittyviä keskeisiä taloudellisia seikkoja ja niiden vaikutusta talouspolitiikkaan.

Lyhyen ajan vaikutukset

Sodan välittömät taloudelliset seuraukset Suomelle syntyvät energian ja raaka-aineiden hintojen noustusta, Venäjän markkinoiden sulkeutumisesta sekä Venäjällä toimivien tai Venäjän aluetta hyödyntävien yritysten tappioista. Näiden seikkojen vuoksi inflaatio kiihtyy, ostovoima ja vientikysyntä heikkenevät. Lisäksi taloustoimia koskeva epävarmuus lisääntyy, mikä ilmenee mm. osakekurssien laskuna ja volatiliteetin kasvuna ja johtaa investointien lykkäämiseen. Talouden kasvu heikentyy; esim. valtiovarainministeriön arvion mukaan kuluvalle vuodelle vielä syksyllä ennustettu lähes 3 % kasvu jää noin 1,5 prosenttiin, jos sotatoimet rajautuvat Ukrainaan ja pakotteet jäävät likimain huhtikuun alkupuolen tasolle.

Kuluvan ja ensi vuoden talouskehitys on kuitenkin hyvin herkkä sotatilanteen ja pakotepolitiikan muutoksille. Jos EU-maat luopuvat kokonaan ja nopeasti öljyn ja kaasun tuonnista Venäjältä, VM:n arvion mukaan BKT:n kasvu hidastuu niin, että vuoden 2023 BKT olisi noin 2 % perusuraa alempi. Saksan 5 ennustelaitosta arvioivat yhteisessä ennusteessaan, että tällaisessa tilanteessa EU:n BKT olisi vuonna 2023 noin 3 % ja Saksan BKT noin 6 % perusuraa pienempi vuonna 2023. Sodan laajenemisella Ukrainan ulkopuolelle olisi huomattavasti suuremmat, mutta vaikeasti arvioitavat seuraukset.

Talouskasvun hidastuminen heikentää sellaisenaan Suomen julkista taloutta. Tätä vaikutusta voimistavat lisääntyneet menotarpeet Ukrainan pakolaisten ylläpidon, erilaisten välittömien sotilaallista ja kyberpuolustusta ja huoltovarmuutta koskevien ja energianhintojen nousua hillitsevien toimien takia. Julkisen talouden kuluvan ja ensi vuoden näkymät eivät kuitenkaan ole radikaalisti muuttuneet viime syksystä, koska ennen Ukrainan hyökkäyksen alkua verokertymät kehittyivät hyvin ja viime vuoden velanotto jäi selvästi ennakoitua pienemmäksi.

Pidemmän ajan seurauksia

Venäjän hyökkäyksellä on myös useita, joskin vaikeasti arvioitavia pidemmän ajan vaikutuksia Suomen talousympäristöön. Ilmeinen seuraus on EU-maiden nopeutuva irrottautuminen fossiilisista polttoaineista. Samalla myös luontevaa pyrkiä suurempaan energiaomavaraisuuteen. Kun vaihtoehdot ovat kalliimpia kuin fossiiliset energiamuodot, tämä merkitsee energiakustannusten pysymistä aiempaa korkeammalla tasolla vuosien ajan. Toisaalta nopeutuva vihreä siirtymä edellyttää massiivisia investointeja niin energiajärjestelmiin kuin tuotantoprosessien uudistamiseen ja myös kulutuksen rakenteen muuttumista. Nämä tarjoavat hyviä tuotannon laajentamisen mahdollisuuksia suomalaiselle teollisuudelle.

Toinen ilmeinen seikka on Suomen ja yleensä länsimaiden taloudellisen kanssakäymisen raju supistuminen, ellei jopa täydellinen loppuminen Venäjän kanssa todennäköisesti hyvin pitkäksi aikaa. Tämä johtuu yhtäältä sanktioista, joista tuskin voidaan luopua ilman Venäjän geopoliittisten ambitioiden uskottavaa muuttumista. Sanktioista riippumattakin länsimaiden yritykset pidättäytynevät pitkäksi aikaa investoinneista Venäjälle tällaisiin investointeihin liittyvien riskien vuoksi. Suomen talousmaantieteellinen asema heikkenee, kun vaihdanta väestömäärältään ja luonnonresursseiltaan (myös muita kuin fossiiliset

polttoaineet) suuren naapurimaan kanssa jää pois. Samalla tavoin vaikuttaa Venäjän ilmatilan sulkeminen länsimaisilta koneilta, jolloin Suomi on hankalammin saavutettavissa Aasian laajoilta markkinoilta ja sen seurauksena myös syöttöliikenneyhteydet muualle Eurooppaan voivat heikentyä.

Kolmas, hyvin vaikeasti arvioitava muutos koskee maailmankauppaa ja tarjontaketjuja. Uuden, geopoliittisen riskin realisoituminen heti koronasokin jälkeen korostaa yksittäisistä maista riippuvien tuotantoketjujen haavoittuvuutta. On lisäksi mahdollista, että taloudellinen integraatio rajautuu poliittisista syistä entistä enemmän alueellisiin kokonaisuuksiin. Ei liene poissuljettua, että Kiina ja Venäjä yhdessä eräisen suurten kehittyvien maiden kanssa muodostavat oman talousalueensa, jonka taloudelliset kytkennät ”lännen” kanssa ohentuvat. Ratkaisevaa tässä on Kiinan orientaatio. Sekä tarjontaketjuriskit että globaalitalouden fragmentoituminen alueellisiin blokkeihin heikentävät voimavarojen tehokasta kohdentumista ja tuottavuuden kasvumahdollisuuksia. Globaalitalouden kasvu hidastuu. Taloudellinen ja poliittinen fragmentoituminen voi myös heikentää kykyä vastata globaaleihin haasteisiin, erityisesti ilmastonmuutoksen torjuntaan. Globaalien ilmastopolitiikan toimien viivästyminen lisäisi puolestaan riskiä siitä, että tuonnempana on pakko turvautua hyvinkin jyrkkiin ja talouden kannalta hankaliin ratkaisuihin epätoivottavan kehityksen pysäyttämiseksi.

Neljänneksi, Venäjän käyttäytyminen pakottaa erityisesti Suomen kaltaisen rajamaan mutta laajemminkin Euroopan valtiot panostamaan eri tavoin pitkäaikaisesti turvallisuuteen. Tämä koskee sekä sotilaallista turvallisuutta että mm. huoltovarmuutta. Nämä panostukset rasittavat julkista taloutta ja ovat pois hyvinvointia lisäävästä tuotannosta. Valtioiden ohella myös yrityssektorin on varauduttava aikaisempaa enemmän erilaisten geopoliittisten riskien realisoitumiseen. Tämä tarkoittanee mm. suurempia panostuksia kyberturvallisuuteen ja suurempia raaka-aine- ja välituotevarastoja. Kaiken tuotannon kustannukset nousevat.

Suomen Nato-jäsenyys ei sellaisenaan vaikuta Suomen puolustukseen tarvittaviin resursseihin. Suomen osuus Naton kuluista lienee joitakin kymmeniä miljoonia euroja ja Suomi täyttää jo Naton 2 % BKT:sta olevan puolustusmenotavoitteen. Todennäköisempää on, että Naton ulkopuolelle jääminen edellyttäisi jäsenyysvaihtoehtoa suurempaa panostusta kansalliseen puolustukseen, koska puolustuksessa ei tällöin voitaisi tukeutua yhtä suurella varmuudella muilta saatavaan tukeen kriisitilanteessa.

Suomen kannalta merkityksellinen on kysymys, kuinka riskialttiina taloudellisen toiminnan paikkana etenkin ulkomaiset sijoittajat ja osaajat pitävät Suomea. Toistaiseksi tällainen maariski ei ole Venäjän hyökkäyksen jälkeen kasvanut valtionvelkojen osalta. Yritysten joukkovelkakirjojen tuottovaatimukset ovat sen sijaan hieman nousseet suhteessa muihin maihin. Samoin osakekurssien kehitys on ollut heikompaa kuin verrokkimaissa. On myös merkkejä turismin kärsimisestä (esim. risteilyliikenteen peruutukset). Nämä kuitenkin liittynevät pikemminkin akuuttiin tilanteeseen kuin pysyvämpään muutokseen Suomea koskevissa riskiarvioissa. Yhdistyneenä em. Suomen talousmaantieteellisen aseman heikentymiseen maariskin kasvu joka tapauksessa heikentää Suomen kilpailukykyä liikkuvista voimavaroista. Vaikutuksen suuruutta on toki vaikea arvioida ja siihen voidaan vaikuttaa erilaisin politiikkatoimin.

Sodan synnyttämään pakolaisuuteen liittyy myös Suomen kannalta positiivinen mahdollisuus saada työvoimaa kroonista työvoimapulaa kokevaan talouteen. Tämä mahdillisuus realisoitunee kuitenkin merkittävässä määrin (kymmenien tuhansien Suomeen pysyvästi jäävien työikäisten ukrainalaisten kautta) vain siinä muutoin hyvin epätoivottavassa tilanteessa, jossa Ukraina jää pitkäksi aikaa turvallisuustilanteen ja talouden suhteen horjuvaksi maaksi. Myös osaajien pako Venäjältä voi jossain määrin palvella Suomenkin työvoimatarpeita. Tällaiseen muuttoliikkeeseen liittyy kuitenkin ilmeinen vaara siitä, että kasvava venäjänkielinen vähemmistö muodostuu erilaisen Venäjän aggressiivisen vaikuttamisen välineeksi.

Politiikkapäätelmiä

Suomen ja suomalaisten turvallisuuden varmistaminen ja koko yhteiskunnan kriisinkestävyyden vahvistaminen korostuvat vallitsevassa asetelmassa politiikan tavoitteen asettelussa. Välittömät taloudelliset vaikutukset koskevat luonnollisesti erilaisia puolustukseen, kyberturvallisuuteen ja huoltovarmuuteen liittyviä ratkaisuja. Julkisia menoja on lisättävä pitkäaikaisesti näiden rahoittamiseksi. Pitkäaikaisuudesta seuraa, että menojen lisäykset on rahoitettava joko verotusta kiristämällä tai muista menoista tinkimällä, lisävelkaantuminen on vain välittömien menolisäysten taakan jakamista tasaisemmin eri vuosille. Kyse tuskin on kuitenkaan niin suurista panostuksista, että ne yksistään vaikuttaisivat radikaalisti verotuksen tai muiden julkisten menojen kokonaistasoon. Yksi prosentti BKT:sta vastaa runsasta 2,5 miljardia euroa.

Taloushaaste on kuitenkin näitä välittömiä muutoksia suurempi sen vuoksi, että Suomen kasvunäkymä oli jo ennen nyt esille nousseita geopoliittisia riskejä aneeminen ja tämän seurauksena myös julkisessa taloudessa on paljon puhuttu kestävyysvaje. Tämän vuoksi talousympäristön todettu pidempiaikainen muutos huonompaan suuntaan kärjistää jo olemassa olevia ongelmia. Tilanne on meillä tässä suhteessa huonompi kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Tanskassa, joihin ei myöskään voi olettaa kohdistuvan samanlaista maariskin ja talousmaantieteellisen aseman heikentymistä.

Tässä asetelmassa on tärkeää pyrkiä vahvistamaan talouden kasvupotentiaalia ja samalla tekemään se tavalla, joka on sopusoinnussa tarvittavan vihreän siirtymän ja yhteiskunnan kriisinkestävyyden tukemisen kanssa.

Kun taloudessa on laajasti työvoimapulaa, osa ratkaisua on työvoiman tarjonnan lisääminen. Tämä koskee sekä kotimaisia työvoimareservejä (työvoiman ulkopuolella olevat ja työttömät) että maahanmuuttoa. Vielä tärkeämpää on kuitenkin tuottavuuden parantaminen. Tähän ei ole mitään uusia reseptejä. Avainasioita ovat osaamisen vahvistaminen, tutkimus- ja kehitysrahoituksen lisääminen, innovaatiojärjestelmän tehostaminen, riittävän kilpailun varmistaminen ja Suomen houkuttelevuuden parantaminen investointipaikkana.

Uusi tilanne antaa kuitenkin aiheen painottaa eräitä kasvustrategian elementtejä. Kasvun suurimmat pullonkaulat näyttävät liittyvän osaavan työvoiman saatavuuteen ja kykyyn houkutella pääomaa riskipitoisen innovatiivisen tuotannon laajentamiseen juuri Suomessa. Kun nyt Suomen maariski on ainakin jossain määrin kasvussa ja talousmaantieteellinen asema on heikentynyt, olisi erityisen suurta painoa annettava toimille, jotka tukevat Suomen houkuttelevuutta osaajille ja riskipääomasijoituksille.

Pohdinnassa olevilla turvallisuusratkaisuilla ja laajemmin sillä, miten Suomi toimii uudessa geopoliittisessa kriisissä, on todennäköisesti merkittävä vaikutus siihen, miten turvallisena ja kiinnostavana toimintaympäristönä osaajat ja sijoittajat Suomea pitävät. Lähtien arviostani, että Nato-jäsenyys lisää Suomen kykyä pysyä sotilaallisten kriisien ulkopuolella, jäsenyys olisi myös Suomen houkuttelevuutta taloudellisen toiminnan sijaintipaikkana tukeva ratkaisu.

Suomella on – perustellusti – maine hyvästä varautumisesta erilaisiin turvallisuusriskeihin; esim. Financial Times esitteli vain muutama viikko sitten Suomen juuri tässä valossa laajassa artikkelissaan. Suomen kansainvälisessä katsannossa hyvä selviytyminen koronasta sekä terveystulemien (kuolemat) että taloustulemien (tuotannon ja työllisyyden menetys ja toipumisen nopeus) on viimeksi vahvistanut kuvaa Suomen resilienssistä erilaisten yllättäviäkin sokkien maailmassa.

Yhteiskunnan kriisinkestävyys on hyvin monitahoinen ja monesta seikasta riippuva asia. Hyvä puolustusvalmius, kyberturvallisuus ja laaja-alainen huoltovarmuus ovat vain osatekijöitä. Olennaista on myös valtion kyky tarpeen vaatiessa velkaantua ilman korkotason jyrkkää nousua. Hyvin merkitykselliseksi voi arvioida poliittisen järjestelmän toimintakyvyn yllättävissä ja hankalia valintoja edellyttävissä tilanteissa.

Päättäväinen, selkeä ja johdonmukainen toiminta Venäjän hyökkäyksen luomassa tilanteessa onkin nähdäkseni tärkeä keino osoittaa yhteiskunnan kriisinkestävyyttä ja torjua vaaraa Suomen maariskin kasvusta. Kun myös monissa muissa maissa yhteiskuntien kriisinkestävyyttä koetellaan, Suomella saattaa parhaimmillaan olla jopa mahdollisuus vahvistaa kuvaa resilienttinä, turvallisena ja toimintakykyisenä yhteiskuntana muihin, vähemmän toimiviin yhteiskuntiin verrattuna.

Yhteiskunnan kriisinkestävyyden viimekätinen määrittäjä on kansalaisten valmius toimia yhdessä yhteiskunnan kokonaisedun mukaisesti, valmius omakohtaisiin uhrauksiin yhteiseksi hyväksi. Ukrainan menetys nykyisessä sodassa ja tietysti Suomen Talvisota ovat äärimmäisiä esimerkkejä tästä. Tällainen laaja valmius yhteistä hyvää palvelevaan toimintaan perustuu kansalaisten luottamukseen toisiinsa ja päätöksentekijöihin, luottamukseen siitä, että jokainen tekee osansa, kaveria ei jätetä ja että päätökset tehdään yleistä etua silmällä pitäen, ei ryhmäetujen tai lyhytnäköisten puolue-etujen takia. Tämän luottamuksen vaalimisen on tärkeä vaatimus kaikelle politiikalle.

Priorisoinnin pakko

Paineet turvallisuuden ja kriisinkestävyyden vahvistamiseen, vihreän siirtymän nopeuttamiseen sekä talouden kasvukyvyn parantamiseen merkitsevät väistämättä lisää julkisten varojen käyttöä näihin tarkoituksiin. Toisaalta verotuksen taso on jo verraten korkea, joten kaikkien lisämenojen kattaminen verotusta kiristämällä ei ole houkutteleva vaihtoehto. Tästä seuraa tarve priorisoida julkisia menoja uudella tavalla. Tällaiset priorisoinnit ovat paitsi julkisten varojen tehokkaan käytön myös olennaisesti poliittisten valintojen kysymyksiä.

Julkisia menoja kuten myös verotusta koskevat isot linjaukset on luontevaa ratkaista eduskuntavaalien jälkeisissä hallitusneuvotteluissa. Seuraavien vaalien ajoittuminen vuoden 2023 kevääseen antaa hyvän mahdollisuuden valmistautua järkevään priorisointiin. Istuva hallitus voisikin käynnistää kaikkia julkisia menoja koskevan kartoituksen, jossa asiantuntijavoimin tarkasteltaisiin menojen tehokkuutta asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Samanaikaisesti olisi tarkasteltava myös verojärjestelmän tehokkuutta ts. sitä kuinka pienin haitoin eri veromuodot, ottaen huomioon niihin liittyvät poikkeukset, tuottavat annetun verotuoton. Laadukas asiantuntija-arviointi, josta voitaisiin käydä kriittistä keskustelua ennen tulevia vaaleja, tarjoaisi hyvän pohjan välttämättömille menoja koskeville priorisoinneille ja verojärjestelmän kehittämiselle seuraavassa hallitusohjelmassa.

Vaikutuksia EU:n toimintaan ja Suomen EU-politiikkaan?

Euroopan unioni ja sen jäsenmaat ovat reagoineet Venäjän hyökkäykseen poikkeuksellisen yksituumaisesti. Unioni on päättänyt yhteisistä, ennen näkemättömän kovista talouspakotteista ja ns. rauhanrahastosta ohjataan miljardi euroa Ukrainan asetukeen.

Talouspakotteet ja Ukrainan sodan muut seuraukset vaikuttavat hyvin eri tavoin eri maihin. Pakolaiset ovat ohjautuneet luonnollisesti lähimaihin, ennen kaikkea Puolaan. Venäjän vientimarkkinoiden merkitys on kokonaisuutena pieni EU-maille, joskin osalle maita ne ovat olleet merkityksellinen markkina ja Suomi kuuluu näiden maiden joukkoon. Öljyn, kaasun, kivihiilen ja myös näistä riippuvan sähköntuotannon hintojen nousu iskee voimakkaimmin fossiilisesta primäärienergiasta riippuviin maihin. Osa näistä on suoraan Venäjän tuonnista riippuvaisia. Öljyn ja kaasun tuonnin keskeytyminen kokonaan vaikuttaisi näihin maihin eniten, etenkin kaasun tuonnin osalta, koska sitä ei ole helppo korvata muista lähteistä. Osa Itä-Euroopan maista, mutta myös Saksa, Itävalta ja Italia ovat hyödyntäneet paljon Venäjän kaasua.

Riippumatta mahdollisista sanktioiden laajentamisesta öljyyn ja kaasuun, riippuvuutta näistä energialähetistä tullaan vähentämään nopeutetulla aikataululla. Tämä vihreä siirtymä edellyttää merkittäviä investointeja energian säästöön ja vaihtoehtoisten energianlähteiden ja niiden tarvitseman

infrastruktuurin luomiseen. Eri maiden tarpeet ja mahdollisuudet poikkeavat jälleen merkittävästi toisistaan.

Nämä maiden väliset erot välittömän taloussokin koossa ja myös energiasiirtymän edellyttämissä investointitarpeissa herättävät kysymyksen EU:n roolista ja maiden välisestä riskinjaosta saman tapaisesti kuin eurokriisin ja koronakriisin yhteydessä. Osassa EU-maita onkin jo nostettu esiin ajatus ns. elpymisrahaston tapaisen järjestelyn uusimisesta.

Nähdäkseni yksittäisten jäsenmaiden vaikeudet selvitä kaikista näistä sopeutumistarpeista ovat suurimmat Itä- ja Keski-Euroopan köyhissä uusissa jäsenmaissa. Nämä maat kohtaavat myös Venäjän aggressiiviseen politiikkaan liittyvät turvallisuusuhat voimakkaimmin, ja sen myötä tarpeet turvallisuutta vahvistaviin panostuksiin ovat näissä maissa suurimmat. Muilla mailla on selvästi paremmat edellytykset selvitä tarvittavista investoinneista omin voimin, mm. siirtämällä julkisia menoja kulutuksesta ja tulonsiirroista investointeihin ja hyödyntämällä yksityisen sektorin huomattavia rahoitusylijäämiä. Olisikin luontevaa, että mahdolliset jäsenmaihin kohdistuvat tukitoimet keskittyisivät haavoittuneimpiin maihin. Ns. koheesiopolitiikan voimavarojen vahvistaminen yhdistyneenä niiden uudelleen kohdentamiseen ja tehokkaaseen ehdollisuuteen olisi tähän tarkoitukseen luontevaa. Koko EU:n tasoiselle ”elpymisrahastolle” on vaikeampi löytää hyvää perustetta.

Oma lisämenojen tarve liittyy Ukrainan jälleenrakentamiseen. EU:n on useista syistä välttämätöntä osallistua tähän merkittävällä panoksella riippumatta siitä, miten ja millaisella aikataululla Ukrainan jäsenyyshanke etenee. Ukrainan infrastruktuurille jo nyt aiheutuneet tuhot arvioidaan 500-600 miljardiin euroon ja näiden tuhojen voi olettaa edelleen kasvavan. Toisaalta Ukraina on väestöltään hieman Puolaa suurempi ja tulotaso (ostovoimakorjattu BKT/asukas) ehkä vain kolmasosa Puolan tulotasosta. Tämän perusteella voi olettaa, että Ukrainan tarvitsema EU-tuen täytyy muodostua suuremmaksi kuin Puolan saama tuki, joka edellisellä rahoituskehyskaudella oli hieman yli 100 mrd. euroa.

On lisäksi järkeviä perusteita lisätä EU:n yhteistä toimintaa EU-tason ”julkishyödykkeiden” tuottamiseksi. Tällaisia ovat ennen kaikkea tutkimus- ja kehityspanostukset ja erilaiset kyber-, terveys- ja rajaturvallisuuteen liittyvät toimet.

Suomi on suhtautunut kriittisesti sekä EU:n budjetin kasvattamiseen että erityisesti erilaisten uusien yhteisvastuullisten tukijärjestelyjen luomiseen. Edellä kuvatut muutospaineet merkitsevät, että Suomen position ylläpitäminen vaikeutuu. Oma käsitykseni on, että sekä EU:n kokonaisuuden että Suomen etujen mukaista olisi lähestyä muutospaineita olemalla avoin (1) EU:n rahoituskehyksen maltilliselle kasvattamiselle osin uusia omia varoja lisäämällä ja (2) jäsenmaiden finanssipolitiikkaa ohjaavan vakaus- ja kasvusopimuksen joustavuuden lisäämiselle yhdistyneenä sääntöjen parempaan toimeenpanoon sekä (3) toimimalla aktiivisesti pankki- ja pääomamarkkinaunionin edistämiseksi. Uudistukset näissä suunnissa auttavat nähdäkseni välttämään kyseenlaisesti perusteltujen yhteisvastuullisten järjestelyn luomisen kulloinkin syntyvien kriisien hoitamiseksi.

Tiivistelmä

- Venäjän hyökkäyssota ja sen taustalta paljastuneet geopoliittiset ambitiot muuttavat talouden toimintaympäristöä Suomen(kin) kannalta huonommaksi usean kanavan kautta.
- Sota muuttaa politiikan prioriteetteja: turvallisuuden varmistamiseen ja yhteiskunnan kriisinkestävyyteen liittyvät asiat painottuvat muiden kustannuksella.
- Turvallisuuden ja kriisinkestävyyden vahvistaminen edellyttää näitä tavoitteita palvelevien julkisten menojen kasvattamista. Suorien turvallisuuteen kytkeytyvien menojen ohella vihreän siirtymän nopeuttaminen ja energiaomavaraisuuden kasvattaminen ovat keskeinen osa kriisinkestävyyden vahvistamista. Tämä tapahtuu tilanteessa, jossa Suomen julkisessa taloudessa on jo kestävyysvaje

ja lähtökohtaisesti aneemiset kasvunäkymät heikentyvät edelleen toimintaympäristön muutoksen takia.

- Politiikassa on näistä syistä aikaisempaa tähdellisempää vahvistaa talouskasvun edellytyksiä yleisesti ja erityisesti tukea kykyä hyödyntää nopeutuvaan vihreään siirtymään sisältyviä mahdollisuuksia sekä estää maariskin kasvua, joka vähentäisi Suomen houkuttelevuutta investointien tai osaajien sijoittumisen paikkana. Osa tarvittavasta kasvupolitiikasta (etenkin T&K-toiminnan tuki) edellyttää julkisten menojen lisäystä.
- Nato-jäsenyys ei ainakaan lisää Suomen julkisia menoja, vaan todennäköisemmin vähentää niitä verrattuna vaihtoehtoon, jossa kynnystä Suomeen kohdistuvalle aggressiolle pyritään nostamaan yksin oman varustelun lisäämisen avulla. Jäsenyyteen liittyvä turvallisuuslisä olisi myös omiaan vähentämään maariskiä.
- Menojen lisäyspaineet yhdessä lähtökohtaisesti korkeahkon verotason ja kestävyysvajeen kanssa tekevät tarpeelliseksi menojen priorisoinnin uudella tavalla ja verotuksen kehittämisen tehokkaammaksi. Näitä koskeva selvitystoiminta olisi syytä käynnistää pikaisesti niin, että tulokset olisivat käytettävissä ennen seuraavia eduskuntavaaleja.
- Venäjän aggressio ja sen synnyttämä rakennemuutostarve luovat uutta painetta EU:n talouspolitiikkakehikon muokkaamiseen: finanssipolitiikan sääntöjen tulee mahdollistaa tarvittavat panostukset turvallisuuteen ja vihreään siirtymään, Itä- ja Keski-Eurooppa (ml. Ukraina) tarvitsevat lisää muiden maiden tukea ja on myös aiempaa suurempi tarve lisätä EU:n mahdollisuuksia tuottaa EU-tason julkishyödykkeitä. Nämä muutospaineet on tarpeen ottaa huomioon Suomen EU-politiikassa.